

6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.religion.in.ua>
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.newsua.one>
8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://glavcom.ua>
9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hromadske.ua>
10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vn.20minut.ua>
11. Иванова Т.В. Ключевые слова как репрезентанты актуальных концептов в американском предвыборном дискурсе / Т.В. Иванова // Ползуновский вестн. – Барнаул, 2006. – Ч. 1. – № 3. – С. 324–328.

Колібабчук Т.В.

студентка,

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ПАРАТЕКСТУАЛЬНІСТЬ ТА ПАСТИШ У ТВОРЧОСТІ ІРВАНЦЯ О.В.

Важливим ключем для розуміння семантики, символіки та смислового поля тексту є його прочитання на тлі низки творів, між якими існують генетичні зв'язки. У цьому аспекті важлива роль приділяється категоріям інтертекстуальності та паратекстуальності, що формуються як теоретично нові методології, починаючи з кінця 60-х років ХХ століття.

На основі концептуальних положень М. Бахтіна сам термін «інтертекстуальність» вводить дослідниця Ю. Крістева, що означає метод дослідження тексту як знакової системи, а також взаємодію різних кодів, дискурсів чи голосів, які переплітаються в тексті. Осмислюючи теоретичні концепти М. Бахтіна, дослідниця акцентувала на тому, що російський мислитель «одним із перших замість статичного членування текстів запропонував таку модель, в якій літературна структура не присутня, але виробляється щодо іншої структури».

Текстологічний аналіз твору, спираючись на інтертекстуальний підхід, передбачає різні рівні й прийоми. Це може бути перекодування, яке виявляється в пов'язуванні одного тексту з іншими, цитування, плагіат, алюзії, інколи це стосується й сюжету,

композиції, художніх елементів, які запозичуються в «авторитетного літературного зразка» [1, с. 32].

Французький дослідник Ж. Женнет тлумачить інтертекстуальність як «не першоелемент літератури, а лише один із типів взаємозв'язків, які існують у ній». У своїй книзі «Палімпсести: Література другого ступеня» Ж. Женнет виділяє п'ять типів взаємодії текстів: інтертекстуальність як співприсутність в одному тексті двох або більше текстів (цитата, алюзія, плагіат тощо); паратекстуальність як відношення тексту до свого заголовка, післямови, епіграфа; метатекстуальність як коментуюче й часто критичне посилання на свій передтекст; гіпертекстуальність як осміювання або пародіювання одним текстом іншого; архітекстуальність, що може усвідомлюватися як жанровий зв'язок текстів [5, с. 120].

Вагомою рисою, критерієм, навіть кредо творчості стає інтертекстуальність, і саме читач формує зміст твору залежно від глибини власної культурної пам'яті. Однак автор має можливість скеровувати свого читача в бажаному напрямку, лишаячи йому підказки до прочитання, найпомітнішою з яких, безперечно, є назва твору. Саме тому вартим уваги є і такий аспект інтертекстуальності, як паратекстуальність.

Важливим виявом інтертекстуальності є явища алюзії та ремінісценції. Саме однією із таких реакцій на попередні тексти є алюзія, яку розглядають у світлі теорії інтертекстуальності. Проте алюзія відрізняється від інтертекстуальності, тому що вона є цілеспрямована; від плагіаризму, тому що поет не подає посилання як на своє власне; від цитації, тому що це – не цитата, яка береться в лапки; і від кліше, тому що у неї є єдине джерело.

У дослідженні внутрішніх закономірностей художньої творчості особливе місце займає проблема відносин письменника з попередньою літературною традицією. І одним з ефективних способів створення нових семантичних звучань художнього образу є ремінісценція. Ремінісценція – це відмінний прийом, з допомогою якого твір можна зробити ще більш насиченим і динамічним. Її ефект пов'язаний з людською пам'яттю і заснований на асоціаціях і спогадах [2, с. 14].

Також в аспекті інтертекстуальності розглядається і явище пастишу. Деякі дослідники зараховують пастиш до різновиду міжтекстових відношень, що ускладнює його відмежування від інтертексту. Так, за Ж. Женнетом, пастиш є різновидом гіпертекстуальних зв'язків. Під гіпертекстуальністю вчений розуміє літературу в другому ступені, тобто накладання одного тексту на інший (пародія, травестія, сатира, пастиш, транспозиція) [3, с. 27-29].

О. Ірванець інколи звертався до творів Т. Шевченка як до джерела епіграфів, щоб окреслити тему і посилити вагомість думки, що ілюструє «Другий нежданий верлібр» (з циклу «Два нежданих верлібри»). Епіграфом є рядок із поезії «О люди! Люди небораки!»: «Ви ж таки люди, не собаки». У цьому творі піднімається проблема бездуховності суспільства на прикладі голодної подертої собаки, яка не дочекалася допомоги [6, с. 570].

Також твором про твір, пастишем на такий же пастиш є поезія «Чумак Хокайдо» з приписом «згадуючи Юрка Ямайку», таким чином О. Ірванець поєднує назву прототексту з його автором – відомий «Козак Ямайка» Ю. Андруховича. В обох творах ліричний герой постає у чужорідному середовищі і сумує за рідним краєм, поезія написана у формі потоку свідомості, без розділових знаків, адресована найближчому товаришеві. Штучність, абсурдність ситуації підкреслює специфічна лексика, не поєднана з українським середовищем побутування козаків, чумаків [4, с. 96].

Отже, основною формою інтертекстуальності у творі є пастиш романтичного фантастичного оповідання, його постмодерне прочитання. Однак експозиція оповідання, що не є пастишем, навіть графічно відмежована від основного тексту, містить не менш цікаві зразки інтертекстуальності. Щодо паратекстуальності всю багатогранність творчого доробку О. Ірванця підтверджують аналізовані вірші, що мають однакове визначення «лист», а отже і однакове концептуальне навантаження.

Інтертекстуальність як проблема універсальна випромінює низку різних рівнів вивченого тексту, підходів до нього, наприклад питання генології (жанровий рівень), структурне ціле як єдність форми та змісту, фольклорні мотиви тексту, взаємодію й взаємне проникнення різних тем, проблем, ідей, характерів, способів, типологічних сходжень, усвідомлених запозичень тощо.

Інтертекстуальність пов'язана з інтерпретацією, історичною поетикою, з історико-літературним процесом. Інтертекстуальність є мірою художньої ваги твору, адже в ній знаходить вираження механізм збереження та нагромадження культурної інформації, який через сполучення з інтертекстом допомагає запобігти вузькому прочитанню, зумовленому художніми особливостями конкретної епохи. Саме це і демонструє творчість О. Ірванця, що апелює до культурної пам'яті різних історичних періодів і сьогодення.

Список використаних джерел:

1. Агєєва В. Мотиви й варіації / В. Агєєва // Слово і час. – 1996. – № 3. – С. 32.
2. Пьеге – Гро Натали. Введение в теорию интертекстуальности: пер. с фр. / общ. ред. и вступ. ст. Г.К. Косинова. – М.: изд-во ЛКИ, 2008. – 240 с.
3. Cushman S. Princeton Encyclopedia of Loctry and Poetics. – Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 2002. – 1440 p.
4. Атаманова Е.Т. Реминссценции из русской класической литературы как феномен прозы И.А. Бунина. Учебно-методическое пособие к спецкурсу / Е.Т. Атаманова. – Елец, 2000. – 60 с.
5. Чижевський Д. Історія української літератури / Д. Чижевський. – К.: Академія, 2008. – 568 с.
6. Ірванець О. Сатирикон – XXI / О. Ірванець. – Харків: Фоліо, 2011. – 763 с.

Kuznietsova Krystyna

PhD student,

Masaryk University in Brno (Czech Republic)

TRENDS IN SEARCHES IN UKRAINIAN LITERATURE OF RECENT YEARS

The concept of nationality and national identity, as part of the definition of identity as such, in postmodernism and society at the end of the 20th century – beginning of the 21st century, is much popularized. Not only in history, politics and sociological sciences it is quite clear, but it is also clear that this issue penetrates into culture, and